

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН
АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2024-3/4

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2024

МУНДАРИЖА
ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Abdurakhmanova Z.Yu. The similarities and contrasts between legal words in uzbek and chinese languages	6
Abduvahabova M.A. Ingliz va o'zbek folklor diskursida genderlikning kommunikativ-pragmatik xususiyatlari	9
Absamatova G.B. Surdo tarjima sinxron tarjimaning noverbal shakli sifatida	13
Aminova N.I. Shukur Xolmirzayevning "Ko'k dengiz" hikoyasida inson ma'naviy dunyosi tahlili	16
Ataboyev I. Ta'na-dashnom nutq strategiyasi muvaffaqiyatining ekstralingvistik shartlari	19
Bakayeva M.K., Astanova H.Z. The artistic modeling of personality in dreiser's works: capturing motives and assessing characters	23
Bazarova X.E. Jamol Kamol she'riyatida so'z jilosi	29
Bekova N., Achilova D.F. Abdulqodir Karomatullo ibn Ne'matullo Sabboq Buxoriy hayoti va adabiy merosi haqida	32
Boymatova D.B. Maqollarda muqobilsiz leksikaning ishlatilishi	35
Erkinov S.E., Saidova M.A. Unlocking global communication: the art and impact of simultaneous translation	37
Fayziyeva A.A., Raximova S.I. Ingliz tiliga xos konseptual metaforalar tahlili	40
Gadoeva M.I., Chullieva M. The old man and the sea, the battle of life for all human kind	42
Gadoeva M.I., Ibragimova M. Linguocultural analysis of imperative mood in uzbek and english	45
Gadoeva M.I., Mirzaeva M.Z. Expressing desire through lexical items in english and uzbek languages	47
Ismailov I.O. Ogahiyning tarixiy-adabiy asarlarida quyosh timsoli	50
Jo'rayev Sh.B. Tilshunoslikda o'zlashmalarning tasniflanishi	52
Karimova Sh. Modernizm yo'lidagi izlanishlar	55
Khayatova Z.M. Unveiling the language secrets: paraphrasing uzbek texts with software	60
Khodjaeva D.I., Ergasheva M.B. About the branch of onomastics that studies celestial objects	63
Kobilova N.S. Common features of a good language learner	65
Madraximova I.B. Shavkat Rahmon she'riyatida tun xronotopi	68
Mamarajabova I.F. "Vaqt" konseptini ifodalovchi birliklarning xususiyatlari	71
Maxsudova N.A. Konseptlarning leksikografik tavsifining o'ziga xos xususiyatlari	73
Mirzaboyeva N.M. Nemis va o'zbek maqollarida ismlar	78
Muhammadjonova G., Farhodjonova Sh. Badiiy adabiyotda daraxt timsoli va uning g'oyaviy-falsafiy talqini	81
Muqimova Z.R. Tabiat hodisalarini atovchi nomlarning lingvomadaniy xususiyati	83
Muratova G. G'afur G'ulom hikoyalarida qahramon xarakteri tasviridagi rang-baranglik	87
Murodjonova L.F. The ratio of non-verbal and verbal paralinguistic tools used in speech activity	90
Muxtoraliyev B.I. Anvar Obidjonning badiiy mahorati	93
Navruzova N.X. The position of connotative meaning in the semantic structure of a word	96
Niyazova M.X., Tuxtayeva M.A. Tog'ay Murodning asar personajlari nutqida maqol qo'llash mahorati	99
Norboyev O'S. "Asil va Karam" dostonining shakllanishidagi ilk manbalar va uning yozuvga ko'chishi	102
Norboyev O'S. "Asil va Karam" dostonining og'zaki versiyalari	105
Nuriddinova N.B. Poetic features of Stephen King's works	107
Ochilova H.A. So'roq gap va uning turlari haqida	111
Oripova G.M. Abduvali Qutbiddinning qofiya qo'llash san'ati	115

"The firefighter's heroic actions in rescuing the family from the burning building were truly brave."

Using the word "brave" to describe someone can carry connotations of courage, boldness, or valor, implying admiration for their actions.

"As I gazed at the serene blue ocean, I felt a deep sense of peace and tranquility wash over me."

The color blue can have connotations of calmness, tranquility, or sadness, depending on the context in which it is used.

These connotations help to create a richer and more nuanced understanding of the words and ideas being conveyed.

In summary, connotation in nominative units refers to the additional meanings, emotions, and associations that are associated with individual words, phrases, or other linguistic units beyond their literal or denotative definitions. Understanding the connotations of nominative units is crucial for effective communication and interpreting language within different cultural and social contexts.

REFERENCES:

1. Khamidovna, N. N. (2022, January). The importance of denotation and connotation. In Integration Conference on Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes (pp. 119-120).
2. Navruzova, N. (2022). Выражение коннотативного значения в литературных произведениях. Центр научных публикаций (buxdu. Uz), 24 (24).
3. Navruzova, N. (2022). Выражение эмоционально-экспрессивности в единицах речи. Центр научных публикаций (buxdu. Uz), 8 (8).
4. Navruzova Nigina Khamidovna, & Juraeva Gulmira. (2023). Ingliz va o'zbek tillarida frezeologizmlarning lingvomadaniy xususiyatlari. Integration Conference on Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes, 61–64.
5. Navruzova Nigina Khamidovna, & Kodirova Dilfuza. (2023). The stylistic features of phraseological synonyms in english and uzbek languages. Integration Conference on Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes, 65–67.

UO'K 808.5

TOG'AY MURODNING ASAR PERSONAJLARI NUTQIDA MAQOL QO'LLASH

MAHORATI

“OT KISHNAGAN OQSHOM” ASARI MISOLIDA

M.X.Niyazova, PhD, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

M.A.Tuxtayeva, magistr, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

Annotatsiya. Ushbu maqolada hozirgi adabiy muhitda, aynan Tog'ay Murod ijodida maqollarni qo'llashning o'ziga xos ahamiyati borasida fikr yuritilgan. Maqolada Tog'ay Murodning "Ot kishnagan oqshom" asarida qahramonlar nutqida qo'llangan maqollar asos qilib olingan. Ushbu yozuvchining uslubi badiiy asar qahramonlari tilidan aytilgan maqollar orqali tahlil qilinib, qissadan keltirilgan parchalar yordamida ochib berilgan

Kalit so'zlar: ta'sirchanlik, Tog'ay Murod, "Ot kishnagan oqshom", maqol, personaj, nutq, xalq og'zaki ijodi.

Аннотация. В данной статье рассматривается особая значимость использования пословиц в современной литературной среде, конкретно в творчестве Тогая Мурада. В основе статьи лежат пословицы, используемые в речи героев произведения Тогая Мурада «От киинаган окшом». Стиль этого писателя анализируется через пословицы, произнесенные персонажами художественного произведения, и раскрывается с помощью отрывков из повести

Ключевые слова: впечатлительность, Тогая Мурад, пословица, персонаж, речь, фольклор.

Abstract. This article discusses the special importance of using proverbs in the current literary environment, specifically in the works of Togay Murad. The article is based on the proverbs used in the speech of the characters in Togay Murad's work "Ot kishnagan okshom". The style of this writer is analyzed through proverbs spoken by the characters of the work of art, and revealed with the help of excerpts from the story.

Keywords: impressionability, Togay Murad, proverb, character, speech, folklore.

Kirish. Til, falsafa va badiiy ijodning o'ziga xos hodisasi sifatida yuzaga kelgan xalq maqollari folklorning ixcham shakl, ammo teran mazmunga ega bo'lgan bir janrdir. Qo'shiq, lapar, o'lan, yor-yor kabi lirik janrlarda voqelik shaxsning kechinmalari fonida o'z ifodasini topsa, xalq maqollarida ana shu kechinmalar haqidagi lo'nda xulosalar ifodalanadi. Yuqorida aytilgan xususiyatlardan shu narsa ma'lum bo'ladiki, hajman ixcham bo'lgan xalq maqolining har bir namunasida olam-olam kechinma bayoni ulkan dostonlarga jo bo'luvchi voqealar mujassamlashgan bo'ladi. Boshqacha aytganda, har bir maqolning mazmuni real voqelikdagi dalillar orqali sharhlansa, ulkan hajmdagi asarlar yaratilishi mumkin. Mana shuning uchun ham xalqanagoligi ramzi hisoblangan maqol va matallardan foydalanish o'zbek adabiyotida o'ziga xos an'anaga aylangan.

Yozuvchilar maqollarni turli yo'llar bilan ishlatib, hikoyani kuchaytirish va chuqur ma'nolarni ifodalaydilar. Jumladan bunday hikmatli so'zlarni qahramon nutqida qo'llash keng tarqalgan uslub hisoblanib yozuvchilar qahramonlar nutqida maqollarni bir necha sabablarga ko'ra ishlatadilar, jumladan:

1. Xarakterlash: Hikmatlar qahramonning shaxsiyati, kelib chiqishi yoki madaniy o'ziga xos tomonlarini ochib berish uchun ishlatilishi mumkin. Qahramon ishlatadigan maqollarni tanlash ularning qadriyatlarini, e'tiqodlari va hayotiy tajribalarini tushunishga yordam beradi.

2. Haqiqiylik: Hikmatli so'zlarni qahramon nutqiga kiritish ularning dialogiga chinakamlilik berishi mumkin, ayniqsa qahramon kundalik muloqotda maqollar ko'p qo'llaniladigan madaniyat yoki muhitdan kelgan bo'lsa aniq namoyon bo'ladi.

3. Donolikni ifodalash: Qahramonlar boshqa qahramonlarga yoki tomoshabinlarga hikmat, yo'l-yo'riq yoki axloqiy saboqlarni yetkazish uchun maqollardan foydalanishi mumkin. Bu qahramonning hikoyadagi maslahatchi, oqsoqol yoki dono shaxs sifatidagi rolini chuqurlashtirishi mumkin.

4. Madaniy kontekstni o'rnatish: Muayyan madaniy yoki mintaqaviy kelib chiqishi qahramonlari hikoyaning madaniy kontekstini aniqlash va hikoyada haqiqiylik va boylik tuyg'usini yaratish uchun maqollardan foydalanishi mumkin.

5. Mavzularga urg'u berish: Qahramon nutqida maqollarni qo'llash orqali yozuvchilar hikoyaning mavzu va xabarlarini mustahkamlaydi va ta'kidlaydi. Maqollar asosiy fikrlar va axloqiy saboqlarni ta'kidlash uchun adabiy vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin. Qisqa qilib aytadigan bo'lsak, qahramonlar nutqiga maqollarni kiritish ko'p maqsadlarga, jumladan xarakterlash, madaniy kontekst, mavzuni mustahkamlash va hissiy ta'sir yetkazishda xizmat qilishi mumkin.

Badiiy asarning xalqchilligini, haqqoniyligini ta'minlashda maqollarga murojaat qilinadi. O'zbek yozuvchisi Tog'ay Murodning "Ot kishnagan oqshom" asarini tahlil qilar ekanmiz unda qo'llanilgan barqaror birikmalar, xususan, maqollar albatta, e'tiborimizni tortadi. Yozuvchi Tog'ay Murod ushbu asarida qahramonlar nutqini boyitish, emotsional-eskpressivlikka erishish maqsadida maqollardan keng foydalangan. "Ot kishnagan oqshom" qissasida qo'llanilgan maqollar odamlarning yashash tarzi, xarakter-xususiyatlarini ochib berishga xizmat qilgan. Yozuvchi o'zining bu asarida ibora va maqollardan o'z o'rnida va unumli foydalangan bu esa asarning yanada badiiyligini va serqirraligini oshirishga yordam bergan. Tahlil davomida aynan kommunikativ niyatning maqollar orqali yetkazib berilishini ushbu asarda ko'rishimiz mumkin. Quyida qissada keltirilgan maqollarni semantik jihatdan, matnda berilgan ma'nosiga qarab izohlashga harakat qilamiz:

- Bir kuni deng, hayt-hayt, deya qo'ylarni soyga haydadim. Qo'ylar o'zini qirga urdi. Faqat sizning qo'ylaringiz soyga qarab yurdi. Men, ha, omon bo'lgurlar-ey, ming qilsa-da, muxbiming qo'ylarisan-da, dedim...

...- Bay-bay-bay, qo'ylaringiz muxbiming qo'ylari ekanligi shundaygina bilinib turadi-ya! Mol egasiga o'xshaydi, deganlari shuda...[1,15]

Mol egasiga o'xshaydi – keltirilgan bu maqol qissada Rixsiyevning qo'ylariga nisbatan ishlatilgan. Rixsiyev muxbir dono, o'qimishli kishi hisoblanadi. Qo'ylari esa boshqa qo'ylarga o'xshab sho'x emas, ovqatni ham tanlab yeydi yoki suvni ham tanlab ichadi. Mana shu xususiyatlarga asoslanib, Rixsiyevning qo'ylariga nisbatan yuqoridagi maqol keltirilgan.

Bakovul o'yladi-o'yladi, oxiri gapini qaytib oldi. Soqoldor chavandozga yuzlandi.

- Chavandoz bova! — dedi. — Oshingni yesa-da mard yesin, boshingni yesa-da mard yesin!

Bunday tantilikdan keyin, haq sizdan aylansin! — dedi.[1,26]

Oshingni yesa-da mard yesin, boshingni yesa-da mard yesin; Sut bilan kirgan, jon bilan chiqadi kabi maqollari uloq jarayonida boysunliklar uloqda g'alaba qozongan paytda xalq tilidan qo'llangan..

Tarlondan egar-abzalini, yuganini shilib oldim. Kallasiga bir urdim.

- Ket, hayvon, ket! Qazisan, qartasan, asli naslingga tortasan! Tortding, aslingga! Ket! — dedim.

Tarlon yollari selkillab-selkillab qochib qo'ya berdi.

Birodarlar, jahl kelganda aql ketadi, deganlari shu-da!

Qazisan, qartasan, asli naslingga tortasan; Jahl kelganda aql ketadi maqollari Ziyodulla chavandoz va Tarlon o'rtasida bo'lgan tortishuvga nisbatan qo'llanilgan. Majozan: «Yomondan tug'ilgan, yomonlar davrasidan chiqqan odam ming yaxshi bo'lib ketgani bilan, baribir asli zotiga tortadi (ya'ni, uning xatti-harakatida, yurish-turishida, gap so'zida asli odamlarga o'xshamaydigan, naslidagi o'sha ular dilini ranjitadigan yomonlikdan qandaydir bir asorat saqlanib qoladi). [7,478] Ziyodulla kal Tarlonni yo'liga solib ketmoqchi bo'lganda, Tarlonning ko'zi Nazir juvozkashning Olmako'z baytaliga tushib qoladi va egasiga bo'ysunmasdan Tarlon shu otning orqasidan ketadi. Shu o'ringa nisbatan yuqoridagi maqollar keltirilgan, ya'ni Ziyodulla qulning o'z otiga mehr berib, tarbiyalashiga qaramay, uloqqa solmoqchi bo'lganida, olmako'z baytalni ortidan ketmoqchi bo'lganda, nima qilsa ham nasliga tortishiga ishora qilib qo'llanilgan.

Safar chavandoz qora to'rig'i qozig'ini Tarlon yonidan qoqdi. G'ashim keldi. Ensam qotdi.

- Safar aka, — dedim. — To'rig'ingizni xolisroqqa oling, baraka toping.

- Hech nima qilmaydi, yer keng.

- Men yemi qizg'anmayapman. To'rig'ingiz tepong'ich, shuni o'ylayapman.

- Ko'ngilni keng qiling, ot tepkisini ot ko'taradi.

Ushbu parchadagi *Ot tepkisini ot ko'taradi* maqoli Safar chavandoz tilidan qo'llanilgan bo'lib, Ziyodulla chavandozning to'riqning Tarlonning oldiga bog'langaniga qarshilik ko'rsatganiga javoban ishlatilgan. Bu maqolni etimologik tahlil etadigan bo'lsak, "...bu maqollarning majoziy ma'nosi bunday: "Tengqurlar, do'stlar bir-birlarining qattiq gaplarini ko'taradilar yoxud ko'tarishlari kerak".[7,204]

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash lozimki, maqollar badiiy adabiyotda turli maqsadlarda, jumladan qahramonlarni xarakterlash, ularning madaniyatini ko'rsatish, ularning donoligini o'quvchiga yetkazish, kelib chiqishini namoyon etish, fikrini ta'kidlash va hissiy ta'sir o'tkazish kabi maqsadlarda foydalanishlari mumkin. Mahoratli o'zbek yozuvchisi Tog'ay Murod ham o'zining "Ot kishnagan oqshom" asarida maqollardan unumli foydalanib, asar qahramonlari tilidan qo'llanganligi ham tahlil etilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. T.Murod. Ot kishnagan oqshom. – Toshkent. 2017
2. A.Soatov. O'zbek xalq maqollarining janr va she'riy xususiyatlari. – Toshkent. 1990.-B.53
3. Sh.Shomaqsudov., Sh.Shoraxmedov. Ma'nolar maxzani. – Toshkent. 2001.-B.67
4. Niyazova, M. Kh, and M. Temirova. "Semantic analysis of old english phraseological units." Asian Journal of Multidimensional Research 12.3 (2023): 35-39.
5. Khayotovna, Niyazova Mokhichekhra. "The Use of Riddles in the Speech of Characters in English and Uzbek Literature." International Journal of Inclusive and Sustainable Education 1.4 (2022): 60-65.
6. Niyazova, Mokhichekhra Khayotovna. "English And Uzbek Blessings Which Formed By The Belief Of Magic Words." Scientific reports of Bukhara State University 5.3 (2021): 72-79.
7. M.Qurbonova., M.Yo'ldoshev. Matn tilshunosligi. – Toshkent.: Universitet. 2014.-B.64
8. Рахматуллаев Ш. Лексема ва фразема маъносини компонент таҳлилнинг баъзи натижалари // Узбек тили ва аджабиёти. 1986. № 3. — Б. 19-20
9. Sadriddinova M. Vocabulary of Uzbek proverbs and sayings. -T .:1984.-P.128.